

Co znamená HIV?

HIV je zkratka názvu viru lidského imunodeficitu (anglicky Human Immunodeficiency Virus), který v lidském těle napadá a ničí určitou skupinu bílých krvinek (T lymfocytů), buněk hrajících klíčovou úlohu v obranyschopnosti lidského organismu.

Virus se v napadených buňkách množí, poškozují jejich funkci a nakonec je usmrtí. V lidském těle se HIV vyskytuje v lymfatických uzlinách a v tělesných tekutinách, tzn. v krvi, ejakulátu, spermatu, poševním sekretu, mateřském mléce a jiných tělesných tekutinách.

Virus HIV je velmi citlivý k zevním vlivům. Ničí ho běžné dezinfekční prostředky (např. 70% alkohol), teplota nad 60° C po dobu 30 min., po zaschnutí záhy hyne.

Co znamená AIDS?

AIDS (anglicky Acquired ImmunoDeficiency Syndrome) je zkratka názvu onemocnění, které za určitých okolností způsobuje virus HIV.

Pokud počet buněk napadených virem HIV klesne na určitou úroveň, dojde ke ztrátě obranyschopnosti lidského organismu v důsledku čeho se člověk nakažený tímto virem stává vnímavý k celé řadě infekčních a nádorových onemocnění.

AIDS se tedy projevuje řadou různých onemocnění v závislosti na stavu imunitního systému dotyčného jedince.

Člověk nakažený virem HIV tzv. HIV pozitivní nemusí „mít AIDS“. HIV pozitivní výsledek neznamená tedy, že vyšetřovaná osoba trpí onemocněním AIDS. V současné době se doba od nákazy virem HIV do propuknutí onemocnění AIDS u léčených pacientů počítá až na desítky let.

HIV/AIDS minulost a současnost

V polovině 70. let docházelo k nepoznanému šíření infekce HIV zejména v subsaharských oblastech, ale také v USA.

V průběhu 80. let byly zaznamenány hromadné výskyty těžkých kvasinkových infekcí, parazitárních zánětů plic a specifických nádorových onemocnění u zdravých mladých homosexuálů a narkomanů.

Již v roce 1981 bylo v odborné literatuře popsáno nové onemocnění, které bylo nazváno syndrom získaného selhání imunity – AIDS, původce nemoci byl objeven začátkem roku 1984.

V Československu byla v roce 1985 zřízená Národní referenční laboratoř pro AIDS, v tomtéž roce byl u nás diagnostikován první případ HIV positivity.

V současné době žije na světě cca 40 miliónů HIV pozitivních, z toho 95% v zemích chudých a v zemích se středním příjmem. Nejpostiženější oblastí je subsaharská část Afriky, kde v roce 2004 došlo ke vzniku 64% všech nově vzniklých případů HIV a k 74% úmrtí v důsledku HIV/AIDS registrovaných na celém světě. Denně se virem HIV nakazí 1500 dětí. Ve východní Evropě a ve střední Asii se za posledních 10 let počet HIV infikovaných téměř zdesateronásobil. Více než polovina lidí nově infikovaných HIV je ve věkové skupině 15-24 let, denně se nakazí kolem 5 000 takto mladých lidí virem HIV.

V České republice bylo za 20 let laboratorního sledování zjištěno více než 800 případů HIV pozitivitu občanů ČR a více než 200 případů HIV nákazy u cizinců, v téměř 80% se jedná o muže. Do stádia onemocnění AIDS se v ČR dostalo cca 200 infikovaných, přes 120 osob nákaze podlehl. Počet zjištěných HIV pozitivních případů rok od roku stoupá. Z téměř 53% zodpovídá za přenos nákazy homosexuální a bisexuální pohlavní styk, zhruba z 32% pak pohlavní styk heterosexuální, dalším nejčastějším způsobem přenosu je sdílení jehel, stříkaček a roztoků drogy u injekčních uživatelů drog.

Řešení problematiky HIV/AIDS v ČR řídí Ministerstvo zdravotnictví, při kterém byla vytvořena Komise specializovaná na tuto problematiku. V roce 1990 byl schválen Národní program prevence AIDS v České republice, který je vždy podrobněji rozpracováván pro jednorocní období. Na úrovni krajů je za problematiku prevence HIV/AIDS odpovědný vedoucí epidemiologického odboru Krajské hygienické stanice. Nezbytnou součástí boje proti AIDS je i mezinárodní spolupráce prostřednictvím pracoviště manažera Národního programu HIV/AIDS v rámci Státního zdravotního ústavu, které bylo pověřeno funkcí Styčné kanceláře Světového programu boje proti AIDS (UNAIDS) pro Českou republiku.

Laboratorní vyšetření na virus HIV provádí v ČR několik laboratoří, které jsou dle zákona č.258/2000 Sb., oprávněné testování na HIV provádět. Pozitivní a nejasné výsledky vždy prověří Národní referenční laboratoř pro AIDS ve Státním zdravotním ústavu.

Péči o HIV pozitivní a nemocné AIDS poskytují AIDS centra.

S vládními organizacemi zabývajícími se problematikou HIV/AIDS spolupracuje řada nevládních organizací, které pomáhají v boji proti AIDS a jsou zaměřeny jak na preventivní aktivity tak na přímou pomoc HIV pozitivním a nemocným AIDS.

Jak se HIV přenáší?

1. nechráněným pohlavním stykem

Vysoce riziková je především soulož do pochvy a konečníku, bez rizika však není ani soulož do úst (orální sex), zvláště pokud dochází ke kontaktu úst s ejakulátem (spermatem, preejakulační tekutinou), poševním sekretem nebo menstruační krví.

Riziko přenosu infekce z muže na ženu je vyšší než z infikované ženy na muže (vyšší množství viru HIV ve spermatu než v poševním sekretu).

Riziko nákazy virem HIV zvyšuje také přítomnost jiných sexuálně přenosných onemocnění, oděrek a poranění v oblasti pohlavních orgánů.

2. krevní cestou

Nejčastěji dojde k přenosu infekce touto cestou u injekčních uživatelů drog sdílením injekčních jehel, ale i stříkaček a roztoků drogy.

Přenos viru HIV podáním infikované krve nebo krevních přípravků je v současné době v rozvinutých zemích včetně ČR prakticky vyloučen. Od roku 1987 se všichni dárce krve podrobně vyšetřují, zda jejich krev není virem HIV infikována.

Přenos krevní cestou je možný i nedostatečně sterilizovanými nástroji při provádění tetování, piercingu, propichování ušních boltců a sdílením žiletek a kartáčků na zuby s nakaženou osobou.

V zdravotnických zařízeních je, vzhledem k přísné kontrole sterility nástrojů, přenos touto cestou vyloučen.

3. přenosem z infikované matky na dítě

K přenosu může dojít jak během těhotenství a porodu tak i kojením. Všechny těhotné ženy se v ČR povinně vyšetřují na infekci HIV již při vstupní prohlídce v těhotenské poradně. V případě zjištěné HIV positivity je od třetího měsíce těhotenství zahájena profylaxe léky a porod je veden ve speciálním AIDS centru. Tato opatření pak snižují riziko přenosu infekce na dítě na pouhých 6 – 8% (bez lékové profylaxe riziko dosahuje až 30%). HIV pozitivním matkám se nedoporučuje kojení.

Jak se HIV infekce nepřenáší?

Přenos HIV viru nebyl nikdy prokázán **polibkem**, i když sliny tento virus v malém množství mohou obsahovat. Pozor však na „francouzské“ líbání, kdy může dojít k drobným poraněním v ústech. HIV se nepřenáší **podáním ruky, společným užíváním nádobí, telefonním sluchátkem, objímáním, v bazénu, sauně** ani **hmyzem** (virus HIV se v zaživacím ústrojí hmyzu nemnoží).

Jak se před nákazou HIV chránit?

Nejdůležitější v předcházení infekce virem HIV je **partnerská věrnost**. Před navázáním nového vztahu je vhodné získat prostřednictvím laboratorního vyšetření jistotu o HIV negativitě partnera. V případě, že dojde k porušení věrnosti je třeba s partnerem přerušit na tři měsíce nechráněné sexuální styky, eventuálně přejít k praktikám bezpečnějšího sexu s použitím kondomu nebo praktikám, během kterých nedochází ke kontaktu s tělesnými tekutinami partnera.

Teprve 3 měsíce od doby možného získání infekce lze HIV pozitivitu laboratorním testem zcela vyloučit.

Používání kondomu během pohlavního styku (nejen poševního, ale i análního a orálního) významně snižuje riziko přenosu nákazy, ochrana však není nikdy stoprocentní.

Poševní pesar snižuje riziko přenosu infekce jen **nepatrně**.

Při **používání lubrikačních gelů** je nutno dát přednost prostředkům **na bázi vodních roztoků**. Gely na tukové bázi ochranné vlastnosti latexového kondomu narušují.

Je nezbytné, aby injekční uživatelé drog používali **vždy jen svou jehlu, stříkačku a roztok drogy**. Čisté jehly a stříkačky je možno si opatřit v tzv. K centrech.

V případě HIV infekce člena domácnosti je nutno **vyvarovat se sdílení zubního kartáčku a žiletky**. Pohlavní styk s HIV pozitivním partnerem provozovat pouze s použitím kondomu eventuálně dát přednost praktikám, během kterých nedochází ke kontaktu s tělesnými tekutinami partnera.

Nikdy nebyla prokázána HIV infekce u členů domácnosti, kteří s HIV pozitivním bydleli, ale neměli s ním sexuální styk a nesdíleli s ním injekčně drogy.

Jak se HIV pozitivita a AIDS projevuje?

U části nakažených virem HIV se 3 – 6 týdnů od chvíle získání nákazy objeví „chřipkové“ příznaky – bolesti svalů, kloubů, malátnost, únava, zduření lymfatických uzlin a zvýšená teplota. Často se však nákaza virem neprojeví vůbec, tzv. **bezpříznakové nosičství viru HIV**.

Nezávisle na tom, zda se nákaza u HIV pozitivního projeví nebo ne, může tato osoba kdykoli od okamžiku získání infekce přenést nákazu na další osoby!

U většiny HIV pozitivních dojde průměrně za 10 až 15 let po nákaze k rozvoji příznaků, jako jsou chronické průjmy, horečka $> 38^{\circ}\text{C}$, záněty plic, tuberkulóza, kvasinkové a houbami způsobené infekce zažívacího a dýchacího ústrojí a řada dalších, bakteriemi, viry i parazity podmíněných infekcí a nádorových onemocnění.

Délka bezpříznakového období je však velice individuální a ovlivňuje ji řada faktorů, jako je původní úroveň obranyschopnosti, výživové návyky, stresové situace a jiné.

Nelze s určitostí říci, zda se u všech HIV nakažených osob onemocnění projeví.

Lze HIV infekci léčit?

HIV infekci dosud vyléčit neumíme, léky, zvanými antiretrovirotika, lze však život HIV infikovaných osob významně prodloužit a zkvalitnit.

Jak lze zjistit HIV a AIDS?

Jediná možnost jak s určitostí zjistit nákazu virem HIV, tzv. **HIV pozitivitu**, je laboratorní vyšetření krve (HIV lze vyšetřit i ze slin, toto vyšetření se však provádí pouze orientačně v terénu u sexuálních pracovníků). Laboratorní test stanoví, zda v odebraném vzorku krve jsou přítomny protilátky proti HIV, tzn. bílkoviny, které se v lidském organismu tvoří jako reakce na přítomnost viru. Tyto protilátky se v krvi dají laboratorně prokázat až po určité době, většinou 2 – 3 měsíce po nákaze.

Znamená to tedy, že až 3 měsíce od okamžiku pravděpodobného nakažení virem HIV nelze HIV pozitivitu s určitostí prokázat ani vyloučit, tzv. imunologické okénko!

Pozitivní výsledek HIV testu znamená přítomnost viru v organismu, neprokazuje onemocnění AIDS – to stanovuje lékař na základě klinického vyšetření. Od chvíle stanovení HIV positivity je infikovaný sledován AIDS centrem, které zajišťuje další vyšetření a řídí případnou léčbu.

Negativní výsledek HIV testu znamená, že 3 měsíce před odběrem krve na laboratorní vyšetření nebyl HIV virus v organismu přítomen.

HIV negativita vyšetřovaného neznamená automaticky HIV negativitu sexuálního partnera! Jsou známy případy, kdy ani po opakovaném pohlavním styku k přenosu nákazy nedošlo, stejně tak jsou případy, kdy k nákaze došlo po prvním sexuálním kontaktu.

Vyšetřování na HIV lze provést jen se souhlasem fyzické osoby, popř. jejího zákonného zástupce s výjimkou, kdy se jedná o dárce krve, tkání, orgánů, spermatu, mateřského mléka, těhotné ženy, u osoby, která má poruchu vědomí nebo je nuceně léčená pro pohlavní nemoc a u osoby obviněné z trestného činu ohrožování pohlavní nemocí nebo z trestného činu, při kterém mohlo dojít k přenosu této nákazy na jiné fyzické osoby.

Kde lze získat podrobnější informace o problematice HIV/AIDS?

**AIDS centrum FN Bulovka, Infekční klinika, Budínova 2, Praha 8, tel.: 266 082 628,
266 082 715**

**AIDS centrum FN sP Ostrava, 17 listopadu 1790, Ostrava – Poruba, tel.: 596 984 282,
596 983 480**

Národní linka pomoci HIV/AIDS bezplatná tel: 800 144 444

Nevládní organizace zabývající se problematikou HIV/AIDS:

AVE o.s., Ostravská 1628, Český Těšín, tel.: 558 736 600

**Česká společnost AIDS Pomoc, Malého 3, Praha 8, tel.: 224 814 284
224 810 702
<http://www.aids-pomoc.cz/>**

Společně s nadějí proti AIDS a drogám, Dittrichova 17, Praha 2, tel.: 221 107 160

Seznam všech nevládních organizací zapojených do boje proti AIDS lze vyhledat na internetové adrese http://www.geocities.com/fno_aids/

Podrobné informace na internetu lze rovněž najít na stránkách <http://www.aids-hiv.cz/>